

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMÎNALĂ

Redacția și Administrația
BUCUREȘTI
Strada Regală, 6

SUPT DIRECȚIA UNUI COMITET

ABONAMENTUL
10 Lei pe an

O COMUNĂ RURALĂ DIN ROMÂNIA

De curînd s'a luat măsura de a se alcătui monografiile ale comunelor rurale. Măsura e bună dintr'un punct de vedere: din acel științific, pentru că astfel se va ști odată ce e și acest pămînt necunoscut pe care patrioții de profesie îl numesc cu ifos «țara noastră», cum ar zice: «oiaia noastră», «boul nostru» ș. a. m. d.; apoi—și aceasta s'a avut, firește, mult mai mult în vedere —, din punctul de vedere practic, pentru a se căpăta astfel o bîsă pentru schimbările ce trebuie să se facă, multe, hotărîtoare și răpezi.

De planul Ministrului de Interne de a căpăta descrierea satelor românești s'a vorbit la început, cu laudele căvenite. De cărțile ce au căutat să îndeplinească acest plan, s'a vorbit mai puțin. Totuși au apărut cîteva, și o broșură, două cu tiparul urit al Imprimeriei Statului s'au putut descoperi pe un colț de masă la vre-o Bibliotecă. La Ministeriū vor fi fost cetite aceste monografii geografice, dar publicul n'a căpătat știință de ele, nici prin ziare, nici prin vitrinele librăriilor.

Cele mai multe nici nu meritaū cîstea de a fi semnalate. Ideile cele mai bune cad încă la noi de cele mai dese ori în prostie sau în speculă. Precum se organizase odinioară o adevărată companie de exploatare, în parte străină, pentru dicționarele Societății Geografice, așa se vor face și asociații pentru monografiile rurale. Din cîteva tablouri statistice, mai mult sau mai puțin desăvîrșite — și care se puteau primi și direct de la notariū —, din cîteva note istorice false și judecăți părtenitoare și ușuratece se pot face broșurele, din care urmașii vor fi aduși a judeca aceia ce a fost satul Peritorii-de-foame, satul Murdarii, satul Storșii sau Vinduții la începutul veacului al XX-lea, veac de mare lumină pentru Omenire.

Între astfel de cărțicele pentru ciștig — și chiar fără comparație cu dinsele — se înfățișează în felul cel mai avantajos cartea, de curînd ieșită, a d-lui A. V. Gîdei. D. Gîdei a făcut și cercetări isto-

rice, a ținut cursuri libere la Facultatea de litere și a tipărit acum în urmă câteva broșuri, scrise foarte frumos, pe înțelesul poporului, pentru a-l dezvăra de acea dragoste pentru bunii creștini Rușii care dăinuiește încă în multe părți și se mai adaugă pe lângă atâtea rătăcirii și primejdii de la sate.

Satul ce și-a ales d. Gidei e așezat destul de aproape de București: Bragadiru (numele-î vine de la un Ghica, proprietar al moșiei, care Ghica, Constantin Ghica, a fost brigadir în oastea rusească), Bulgaru și Cornetu, reunite într'o singură comună, supt numele de Bragadiru-Bulgaru, avind «1541» de suflete, se află numai la opt chilometri de bariera Capitalei Regatului român, liber, civilizat și democratic (o! mai ales, — pentru toată potaia cluburilor). Nimeni nu poate avea pretenția să găsească aici, lângă Dunărea, nu departe de Balcani, sate ca acele așezări omenești înfloritoare ce încunjură orașele mari, capitalele Europei centrale și apusene. Dar s'ar putea crede totuși, fără multă îndrăzneală și naivitate, că în raza Bucureștilor traiul țăranimii trebuie să fie bunior, mai bun, orișicum, decit în altele din satele șesului.

Cartea d-lui Gidei risipește această ilusie.

↳ În comuna Bragadiru-Bulgaru sînt oameni cari staî în tainite cu un singur mic ochiî pentru lumină, sînt odăi, în care dorm la un loc trei familii pînă la unsprezece inși, în care, în odăi secunde cu lut pe jos, aproape fără ferești, groaza de frig închide în cursul iernei de șese luni pe toate acele nenorocite făpturi, aproape animale, care și-au întovărășit sărăcia. Sînt acolo plapome care par «unse cu păcură», perine negre, paturî de scinduri goale, păreți goi; ca vecinî staî iarna vitele, porcul și paserile. Sînt oameni cari muncesc din greu din zori și pînă în noapte și cîștigă pentru aceasta șapte gologani de aramă. Sînt prinzurî, veșnic aceleași, cu ceapă, mămăligă și conserve în oțet care dau gastrită: carnea pe care o înghit acești sătenî sînt fărîmile porcului de la Crăciun. Grădinile sînt pustii; toată iarna trece fără nici-o muncă, toți acești nenorociți stînd ca niște dobitoace amortite în nespusa duhoare a speluncei. Dacă se află țeranî bogați cu miile de lei, țeranî cari știu ceti și scrie (nici 40 la sută bărbați, nici 12 la sută femei), nu e nici-unul care să nu doarmă la un loc cu toți copiii lui. Nu e nici-unul în care să se vadă energie, inițiativă, încredere, o scinteiere de lumină, o încordare de mușchi spre o stare mai bună. Se pare chiar că rasa decade: fetele de 15 ani arată ca și cum ar fi de 11, femeile de 30 sînt bătrîne, muncitorii fabricii de spirt sînt răpede toropiți de muncă și fabricantul aduce pe alții cu șelele mai bune.

Dacă întrebî pe acești oameni ce e de făcut, ei aŭ un singur răspuns: să li se dea pămînt. Dar cu acest pămînt nu știu ce să facă: zarzavaturile sînt doar treaba «Sirbilor»; alte întrebunțări ale țarinei sînt treaba Nemților... Vinzarea produselor se face fără nici-o socoteală, cu prețuri proaste. Iarna nu se găsește nici-un fel de lucru. Toți sînt ca împlințați în solul satului; ce este ceva mai de parte, nu știu. De țară, n'au nici-o idee limpede; nu iubesc nici «Guvernul», nici pe Rege, de care știu și mai puțin și-l asămuiesc cu Alexandru al III-lea Țarul.

* * *

Orice generalizare a acestor condiții ar fi pripită, greșită și făcătoare de rău.

Dar totuși care om de inimă, care om cu prevedere, care om cu frică pentru viitor nu va zice, față de această precisă constatare locală: «trebuie făcut ceva». Dar care *ceva*?

Răspunsul nu poate să fie decît unul singur: e nevoie de organizare și de lumină.

Și cartea veche a adus oarecare folos: viața tinerilor arată să fie ceva mai aplecată către îmbunătățiri și prefaceri decît a bătrînilor. Școala nouă, practică, poate face și mai mult. În satul de care e vorba, cu un învățator osîndit pentru furt, e, în adevăr, ceva mai greu. Dar, cînd omul va înțelege că viața e făcută ca s'o trăiești, nu ca s'o *suferi*, cînd va înțelege că drepturile «albăstrimii» îi sînt asigurate și lui, cînd își va da samă că bogăția nu vine de la noroc și de la hrăpire, ci de la munca luminată, atunci va fi altfel și în Bragadiru-Bulgaru. Pentru ca aceste schimbări în suflete să se petreacă trebuie să se amestece învățatorul și preotul, mine poate și notariul cel nou, și nici-o măsură nu poate fi prea aspră pentru a-i aduce la datoria lor¹.

Organizarea e chemată a desăvîrși opera luminii. Banca populară e deocamdată organizarea, ori-cît de criticabilă, a micilor capitale. Întinzîndu-se obiceiul de a se lucra pămîntul în de-a valma, supt ocrotirea administrației, s'ar face încă un mare pas de organizare. Ideia d-lui Gidei de a se crea *burse ale muncii*, care să arăte săteanului unde i se cere munca, e și ea foarte bună, și realizarea ei ar aduce și însemnatul folos că nu s'ar mai hrăni Bulgarii, Sirbii și Rutenii

¹ E de mirare cît de puțin a făcut oastea pentru a deprinde pe tinerii țerani cu nevoile cele mai rudimentare ale culturii!

intr'o țară, ai căreia fii muncitori mor de foame. Și n'ar putea oare acel «Stat» acel «Guvern», care e și al țăranilor, fiindcă ei îl plătesc mai mult și cu o jertfă mai mare, să organizeze desfacerea cu prețul potrivit — să zicem: tot prin Băncile populare — a produselor ce se risipesc acum pe prețuri de nimic în folosul lichelelor evreiești, grecești și bulgărești?

N. IORGA.

MUNȚILOR

O, munților dragi, îmbrăcați-vă haina
De brazi foșnitori, de pășuni înflorite,
Cumuna de nori de pe frunte alungați-o,
Să cadă lumina în valuri pe coaste.
Sonorele văi îngropați-le 'n iarbă
Și flori presărați în poiene cu soare,
Scăldați în cărări de supt frunze de brustur
Mănunchiuri de fragi și-aromită sulfină...
Potecile înguste stropite cu umbre
Ușor inclinați-le pasului. Brazilii
Să legene ciucuri pe oglindă de ape.

Frumoșilor munți, să trimeteți de știre
Cascadelor reci, cu podoabe de spumă,
Ca văluri ușoare de stînci să se-atirne.
Din peșteri dați drumul la molcome vinturi,
Să 'ndemne păstorii să zică din fluier,
Pe coasta 'nclinată supt turmele albe.
Și stîncă spuzită de mușchiu să se'nnalțe
— Ruini de cetate — în cerul albastru.

O, voi, povirnișuri scăldate în raze,
Cu sate pe poale, cu neauă pe piscuri,
Chemati să mă 'ntîmpine 'n dragul lor cîntec
Izvoarele toate. pădurile toate...

Vă vine prietenul, munților!

G. VILSAN

ÎN TABĂRA CAZACILOR¹

În altă parte, în preajma altui foc, tot cinstind și ținând la probă cu toți, Potcoavă și Șah hatmanul începuseră sfat mare. Alăutele cîntău pretutindenî, Cazacii frămîntău pămîntul și într'un zvon amețitor se purtau prin rumeneala focurilor, chiuind și cinstind din oale mari de lut. Mlădiosul dialect ieșit din cele trei limbi: moldovenească, ruteană și leșească, răsuna în aierul cald; și amestecătura de aventurierî ai celor trei popoare, sălbateci tovarășî înfrățiți prin aceleași patimi și aceleași avinturi, foia, măreață în nebuna ei veselie ca și în sălbatica-i vrednicie. Părea o lume a închipuirii, o lume de năluci, plutind prin painjenișul fumuriu, care întuneca fantastica lumină roșie.

Hatmanul Șah, răspunzînd tuturor răcnetelor și tuturor închinărilor, ca și Potcoavă, vorbea:

«Kopycki nu mi-a trimes nici-o veste de cînd a plecat — ca și Topa. — Dar știu că unul e la Bar și unul la Braclaw... Vor să cerce pe magnați... dar de geaba! Leșii făgăduesc — și se opresc la făgăduială.»

— Bem, strigă unul dintre Cazaci, apropiindu-se, bem cu Potcoavă al nostru! Să trăim ca frați, iubitorilor.

— în sănătatea ta, frate, strigă Potcoavă cu veselie, punînd oala la gură. Apoi zise lui Șah:

— Cunosc eu pe Leși; nici nu mă bizuiu mult în ei. Eu cu tovarășii mei cei vechi o să fac treabă.

— Bine, răspunse Șah, dar nu-i lucru ușor, frate.

— Știu, Moldova nu-i țară de jaf, — și dacă nu-i ducem la jaf e mai greu; trebuiesc bani.

— Da, trebuiesc bani!», rosti Șah.

O roată de voinici se apropié jucînd, cu tot, cu lăutari, cu oalele în mîni. începură a închina și a răcni.

«Potcoavă! Șah! întindeți oalele! întindeți oalele, fraților! Azi trebuie să ne îmbătăm toți!»

Potcoavă și Șah cinstiră, și Cazacii trecură înaintea chiuind și jucînd, cu lăutarii după ei.

«Uite ce-i, frate, zise Potcoavă, să ne sfătuim odată toți patru. Kopycki și Topa trebuie să aducă bani, și atunci are să fie bine! mergem și facem dreptate în țară!»

¹ Fragment din romanul ȘOIMII, care va apare zilele acestea.

— Bine! zise Şah, atunci ne-am înţeles.

— Da. Eū mă duc de-aici la Nemirov. Trimetem răspuns la Bar şi la Braclaw şi peste o lună ne întâlnim cu Kopycki şi cu Ţopa la Nemirov. Acolo o să înjgheb şi eū în vremea asta ceva bani; le trebuie bani flăcăilor.

— Bine, zise iar Şah. Ne-am înţeles. Dar pină atunci mă cinstim cîte-o leacă. Să trăieşti, frate!

— Izbîndă să dea Dumnezeu!» strigă Potcoavă, deşertînd oala.

Roatele de războinici treceau negre prin painjenişul fumuriu, care întuneca rumeneala focurilor. Potcoavă le privia cu ochi scînteietori şi nedomolitul lui suflet se infierbînta, sorbind pu-terî uriaşe. Vechii tovarăşi de petreceri şi de lupte îi treceau pe dinnaite, se opreau veseli, răcniau nebuni de veselie, cu cînille în minî, treceau înnaite şi alţii veniau, şi alţii... Hidromelul curgea. Şi de la o vreme toată mulţimea voinicilor începu a se purta ca valuri mari, ameţită, în jurul focurilor taberei.

Pretutindenî zăceau flăcăi cit bradul, căzuţi la pămînt, cu cînille în minî, răstigniţi şi cu ochii sticloşi asupra cerului întunecos. Alţii jucau încă, răguşiţi şi cu feţele pămîntii. Alţii tot cinstiau, clătîindu-se, alţii strigau, îşi purtau braţele ne-buneşte, gemeau, se îmbrăţişau.

Şi de la o vreme, Potcoavă şi Şah, cari cînsteau încă, văzură apropiindu-se pe bătrîni Pokotilo şi Gînj, liniştiţi, cu pipelle scurte în colţul gurii. Păşiau îndesat şi nu se clătinau, dar ochii li ardeau cumplit.

Potcoavă începu a ride, se sculă greu şi sărută pe bătrînul Gînj:

«Să cinstim, tată, să cinstim tătucă! Tu mi-ai fost ca ş'un tată. moş-Petre!....»

— Să bem! haî să bem, stăpine! strigă Gînj, sărutînd pe voinic. Chiar ca ş'un tată!»

Se aşezară jos, lingă foc. Şah se uită zîbind la toţi, cu ochii sticloşi. Potcoavă cinsti iar:

«Să trăieşti, moş-Petre.... Avem să mergem să facem drep-tate, moş-Petre!...

— Nu *moş-Petre!* zise Pokotilo. rizînd şiret; nu-î zice moş-Petre, zi-î *tată!* — Să vă spun o poveste, fraţilor! o poveste straşnică, dar adevărată! foarte adevărată!»

Potcoavă şi Şah zîmbiau şi li se părea, în zvonul necurmat de glasuri, în lumina focurilor, în uşoara ameteală fericită care-î învăluia, li se părea că plutesc într'un vis.

«Da!... o poveste foarte adevărată, zise Pokotilo, umplind lui moș-Petre oala. Era, fraților, odată, un viteaz.... dar un viteaz mare.... ascultați, fraților! — Să mai tragem un giț, frate Gînj!... Așa-î că era viteaz? Da! foarte viteaz! — Și viteazul acela a trecut într'o seară cu tovarășii printr'un tirg... și a ars tirgul în urma lui și a tovarășilor... Numai o casă, fraților, n'a ars; și în casa aceea era o nevastă frumoasă... — Aprinde-ți luleaua, Petre! — Nu-î așa că era frumoasă nevasta? Tare frumoasă! — Și'n sara aceea, fraților, bărbatul a dormit afară. — Stați că mai este! — Noroc să dea Dumnezeu! Să mai tragem cite un giț! Și după aceea viteazul se ducea des prin tirgul acela, pe la casa care nu arsese atunci... și nevasta era frumoasă, iar bărbatul se culca afară... Așa, fraților...

— Bine, vorbi Șah rîzînd; e foarte frumos, moșule!

— Stați, că mai este! strigă Pokotilo. Nu-î așa că mai este, Petre? Să vezi... Și de unde nevasta cea frumoasă pînă atunci nu avusesse nici un prunc cu bărbatul care dormia afară, de odată făcu unul după altul... adecă știu, nu tocmai unul după altul, făcu, fraților, trei feciori... Nu-î așa, frate Gînj? — Dar ce feciori! Trei șoimi! Cui Bine! — Dar de aici încolo e mai frumos! Stați, că mai este! — Și iată că nevasta cea frumoasă moare, fraților, și rămîn feciorii, rămîn șoimii rătăciți prin lume... Și mai iată că unul ajunge sus, sus... viteaz mare... și nu știa cine i-a fost tată... Și iată că vine viteazul cel vechiu și-î zice: Tu ești fecior de Domn! Ș'atunci tot poporul a crezut și-a făcut pe feciorul viteazului, Domn!

Era strașnic, fraților, viteazul cel bătrîn... Ce era în sufletul lui, nimeni nu știa! — Tu ești fecior de Domn! — și feciorul era chiar al lui! Asta-î mare lucru, ce crezi?

Și iată că moare ca un leu, în lupte, feciorul cel mare. Și bătrînul a tăcut. — că mai avea doi feciori... Atîta-î, fraților!

— Bine! strigă Șah; foarte frumos moșule! dar eă n'am înțeles!...»

Potcoavă, rîzînd fericit, cinsti cu moș-Petrea.

«Stați! strigă bătrînul Pokotilo, că încă n'am sîrșit! Mai este, dar eă n'o știu.... O știe bine Gînj... spune tu, Gînj... — Tu o știu, bătrînule, mai bine... tu o știi mai bine, *tată!* Nu vrei s'o spuî? Atunci o spun tót eă! Iată: — Încă un fecior de-al viteazului se ridică sus, sus... și ajunsese departe... departe, și nu știa al cui copil este.... Iar bătrînul viteaz tăce și se gîndește să spuie, cînd va veni vremea: Tu ești fecior

de Domn! — Și poporul o să creadă și o să-l facă Domn pe băiat! Și iar nimeni n'are să știe ce va fi în sufletul bătrînului, cînd el va zice: Tu ești fecior de Domn! — și feciorul va fi chiar al lui.... Nu-î așa, bătrîne? nu-î așa că nimeni n'are să știe? Are să moară bătrînul viteaz, și nimeni n'are să știe, fraților!»

Bătrînul Cazac cuprinse în brațe pe moș-Petre și-l sărută cu foc, apoi sărută pe Potcoavă și pe Șah și strigă: «Nimeni, nimeni, n'are să știe! Bătrînul viteaz are să moară și n'o să spue nimic!

Noroc, fraților! hai să mai bem cite ceva! — Haide, Gînjule, bătrîne tovarăș, să cinstim cite un strop de băutură!...», și bătrînii se sărutară iar și luară cite o cofă în mînă.

«Aū cam slăbit moșnegii!» zise Șah lui Potcoavă, cu limba încurcată, clătîindu-se.

Iar Potcoavă zîmbia fericit și i se părea că plutește printr'un vis neguros. În jur furnicaū voinicii cu ochii aprinși și alăutele tot mai răsunaū și voinicii tot chiuiău și jucaū prin lumina înnegurată de fum. El, își simția sufletul plin de freamătul nenumăratelor glasuri, de căldura tuturor inimilor.

Și iată că în noaptea aceia de vis Potcoavă mai văzu, prin fierberea și valurile mulțimei de voinici, rupîndu-se o pîrtie largă, auzi un hohot asurzitor, — și deodată Simeon Maxim se arată ca o fantasmă într'o roată de lumină. Era ca și ziua, cu capul gol, numai în cămașa roșie și cu paloșul încins peste cămașă. Ba acuma era și fără botfori. Venea clătîindu-se și răcnind răgușit, iar în urma lui tira, legat de git cu un căpăstru, un Jidov aproape mort de groază.

«Fraților! strigă el răgușit, răpezîndu-și în sus mîna dreaptă, fraților! vreaū să fac sfîntă dreptate!... Apoi, cu stînga, zmunci căpăstrul: Nu te trage înapoi, dihanie! hai la dreptate! Eū numai sfîntă dreptate vreaū să fac... Să mă bată Dumnezeuū, dacă nu vreaū să fac dreptate! — și, ridicîndu-și ochii spre cer, își făcu o cruce mare. — Stai, Iudă, la judecată!...»

Ovreiul tremura în caftanul lui soios; fața lui pistruiată, cu ochii holbați, era răvășită, de moarte. Picioarele lui slăbite și îndoite de la genunchi și mînile întinse puțin în lături, cu degetele rășchirate, erau zguduite de un fior puternic.

Simeon Maxim îl zmunci de căpăstru, îl trase după el și se opri în fața lui Potcoavă. Acolo trase paloșul din teacă și, ridicîndu-l în sus, strigă răgușit, clătîindu-se:

«Sfintă dreptate!

— Oî-oî! gemu Ovreiul cu dinții clănțanind de groază, ce-am făcut? Am luat dreptul mieu! De ce mă porți în zece locuri și tot zici că mă omori?

— Stai! răcni cu glas mare Cazacul, vinturindu-și pala; liftă spurcată! eū vreaū să fac dreptate! — Dragă Simeoane, gemu apoi el cu milă; spune, nu ți-a fost rușine? — Ți-a fost rușine, Simeoane, cînd a venit Potcoavă și tu i-ai eșit înaintea ca un calic! Nicî n'am avut cușmă în cap, Iudă! auzi tu?»

Jidovul se zvîrcolia, amenințat de fierul luciū al Cazacului.

«Oî-vei! ce-am făcut? Era dreptul meu!

— Tacî! răcni iar Simeon; voi, Jidovilor, ați ucis pe Domnul nostru Hristos și tu, Iudă, ai luat pe băutura cușma lui Maxim! — Apoi îl trase de căpăstru și-l atinse cu sabia. — Stai! nu te zbate! Dar straietele mele aurite unde-s, Iudă? Cînd a venit Potcoavă al nostru, Potcoavă omul lui Dumnezeu, eū am ieșit ca un calic, în cămașă! Rușine! să dezbraci tu pînă la cămașă pe un Cazac, care te îmbogățește cînd are chimirul plin de galbeni! — Dar cizmele mele? Și cizmele mi le-ai luat, Iudă! Săracul Maxim! — Uitați-vă la mine! răcni Cazacul cu strășnicie, uitați-vă la Simeon, cum umblă în cămașă, cu capul gol și desculț! Eū vreaū să fac dreptate! sfîntă dreptate! — Și Simeon Maxim ridică amenințător pala.

— Vai! strigă Ovreiul trîntindu-se la pămînt și tremurînd în spasmuri, daū tot, tot, tot! nu mă ucide! oî-oî-oî! nu mă ucide, daū tot!»

Pala Cazacului nu căzu. Ovreiul se zvîrcolia în spasmuri de moarte, cu spume la gură, în hohotul mulțimei adunate.

«Stai, mergem înaintea, să facem dreptate!» strigă Simeon, și, trăgînd în sus de căpăstru, sculă pe Jidoṽ și porni tirîndu-l după el.

Mulțimea în fierbere se închise în urma lor, și Potcoavă, foarte fericit în ameteala care-l învăluia în negura ei de vis, își mai umplu o oală și gîndi: — Cu voinici de aceștia fac eū dreptate în Țară!

STRĂINUL

Se 'ndepărtau voioși
Spre scrînciobul din sat,
În urma lor doar eă
Mergeam mai întristat.

Și 'n horă cînd s'aă prins,
De dragoste-aă vorbit ;
Eă, biet străin, deoparte
Am stat și am privit.

Și-i mult, e mult de-atunci,
Dar totuși n'am uitat,
Cum fetele jucaă
Supt cerul fermecat.

Iar sara, cînd și cînd,
La ele de gîndesc,
Cu jale ochii mei
În lacrimi înfloresc —

Cînd văd că n'am avut
Pe lume-atît noroc,
În horă, biet străin,
Cu dinsele să joc!..

NECULAÎ DUNĂREANU.

CUCONUL STOLNICEANU

În vatra satului se ridică curțile mohorite ale cuconului Stolniceanu, impresurate de ziduri groase de cetate.

Tot anul casa bătrînă pare cufundată într'un somn de veacuri.

În melancolia amurgului visează în pridvor, în jilțuri, neclintiți ca niște stane de piatră, doi bătrîni: Cuconul Stolniceanu, îmbrăcat pururea în aceleași haine cafenii de șiiac: cu pletele albe râtezate împrejur și peptănate cu cărare la mijloc că ale boierilor din vremea veche, pufăind tacticos dintr'un ciubuc de iasomie; și soția lui, cucoana Raluca, îmbrăcată în totdeauna cu aceeași rochie neagră de cașmir și învălită cu același șal turcesc cu florile șterse de vreme, dînd drumul, rar, printre degetele mînei drepte, boabelor lucioase de chihlimbar. Erau doi bătrîni din lumea veche, la care lumea nouă privia ca la două ciudățeni. Peste amîndoi trecuseră valurile schimbărilor de astăzi fără să lase urme. Simplitatea patriarhală a obiceiurilor și a porturilor lor, graiul lor neimpestrițat, casa cu ziduri mohorite de cetate, odăile și gangurile pline de umbră, în care vin-

turile nopților sună așa de ciudat, mobilele, trăsura lor cit o corabie cu caii ei albi și slabi. — toate împrăștiașu împrejur un aier ștraniu de vechime. Și bătrînii și lucrurile din jurul lor păreașu niște icoane șterse de vreme.

Înștrăinarea lumii de astăzi de la viața românească îl făcuse pe bătrîn să se închidă în desprețul lui cumplit ca într'un zid. Și numai odată pe an, la Sfîntul Vasile, — ziua lui —, cînd îi veniașu feciorii, își deschidea el inima, și atunci ofta și vorbea cu dragoste fierbinte de vremurile de odinioară, de moșia strămoșească stropită de singele eroilor noștri, și vorbea cu jale amară de înștrăinarea noastră de astăzi, și vorbele veniașu pline de focul inimei lui tinere, într'o tăcere adîncă de biserică, și feciorii ascultașu neclintîți în jilțurile lor sculptate, cu ochii în flăcări, cu capetele în piept, ca niște rănîți.

*

Curțile bătrîne s'așu trezit astăzi într'un freamăt de viața nouă: e Sfîntul Vasile, și feciorii lui cuconul Stolniceanu așu sosit de pretutindenî umplînd de lumină și larmă cuibul vechiu și de lacrimi fierbinți de bucurie ochii bătrînilor.

În odaia cea mare, unde dorm în umbră portretele strămoșilor și locuiesc panoplile lor bogate, s'a întins masă mare și încărcată ca în vremurile de demult. Taraful lui moș-Anghel cîntă cu foc, umplînd de flori odăile și gangurile cucerite de umbrele amurgului. Păharele de cleștar se înalță scînteind în luminile luminărilor, iar brațele coconului Vasile se deschid și se închid strîngînd la piept cu dragoste fierbinte pe feciori, nepoți și strănepoți.

Apoi bătrînul se răstoarnă în jilț și oftează cu ochi umezi :

«Cîntă-ni, moș Anhele, un cîntec bătrînesc... Dă știi... cu foc, ca Barbu-Lăutarul, moș Anhele!» Scripcile și naiurile începură a suspina cu durere în mîngierile molcome ale cobzelor, apoi melodia bătrînă se stînsă și muri într'un suspin. În urmă rămase o liniște adîncă de moarte. În jurul mesei albe stăteașu cu toții neclintîți ca niște stane. Și deodată, în tăcerea aceia adîncă, porni încet, în surdină, să vibreze cu durere numai coardele unei singure viorî; pe urmă un naiu prinse a azvîrli, în lumina tremurătoare, triluri cristaline de privighetoare, — încete, șfioase; apoi mai puternice, mai pline de foc, mai nestăpînite, și cobza scotea numai un zumzet moale de albină somnoroasă, și ca într'un vis se ridica tremurător glasul melancolic al lui moș Anghel :

«Verde sălcioară,
Dragă Marioară,
E destul de-aseară

Și de-alaltă seară,
De cînd staî pe-afară,
Streșioara pică
Giubeliuța-mî strică...»

Cu toții ascultau într'o tăcere adîncă, răsturnați în jîlțurile sculptate, cu capetele în piept. Chiar curioșia sa părintele Iftimie asculta cu multă sfințenie c'o lacrămă de duoșie pe nasu-î înflăcărat. Bătrînul Stolniceanu visa cu ochii deschiși. Cîntecul de dragoste îi fură sufletul ca o undă și i-l duse departe, în negurile trecutului. Ochii umezi zăriau în depărtări, ca printr'o sită deasă, bătrîna capitală a Moldovei.

...O noapte de primăvară... O ulicioară strîmtă; în lumina de vis a luminei dorm curțile albe ale boierilor. Departe, în liniștea vrăjită a nopții, suspină într'o livadă o privighetoare și, la geamul poleit de lună a unei jupînițe, oftează din băerile inimei un cocon cu giubeaua pînă în călcăie, pe cînd vestitul Barbu-Lăutarul, starostele de cobzări, îngîină încetinel, cu glasul tremurat, în murmurul moale al cobzei.

«Verde sălcioară,
Dragă Mărioară...»

În liniștea adîncă glasul lui moș Anghel tremura duios ca un glas de flăcău amoretat.

«Lume, lume, ofta boerul Stolniceanu clătînd cu jale din cap; lume, lume, cum te-ai stîns ca o luminare!»

Din cadrele aurite ascultau pe gînduri strămoșii, și, cînd luminările fluturau pe ziduri lumini și umbre, — păreau că și ei clatină cu jale din capetele albe: «Lume, lume!»

Deodată, afară în noapte, porni din depărtări un zvon ciudat. În casă se făcu liniște adîncă. Bătrînul sta în jilț, pe gînduri. Încet, încet, prinseră a se lămuri în noapte mugete pierdute, glasuri neînțelese: sunete dulci de tîlângi; pocnete de harapnice; glasuri de fluier și de cimpoae, — toate ca de pe alte țărîmuri, ca auzite într'un somn ușor. Apoi vuietul crescî tot mai greu, și deodată se dezlănțui în noapte cu o putere de uragan, zguduind păreții din temelii — și afară la geamuri porni un glas adînc:

«Aho, aho, copii și frați,
Stați puțin și nu miñați,
Lîngă boi v'alăturați
Și cuvîntul m'ascultați...»

Afară, în întuneric se răsfrîngeau flăcările pilpuitoare ale luminărilor, și între ele se legăna rar, la dreapta și la stînga, un cap ple-tos supt o cușmă cit o baniță, și glasul rostia trăgănat în larma grea:

«S'a sculat mai an
Bădica Troian...»

Și tălăngile sunău, buhăiele mugiaū, tobele bubuiaū, harapnicele plesniaū ca niște sinețe și fluierile și cimpoaiele doiniaū.

Bătrînul sta tot neclintit în jilț, cu ochii în gol, și parcă n'auzia nimic. Sufletul ars de dureri vechi îi rămăsese în negura de basm a trecutului, în cetatea bătrînă. Urătorii conteniră, și pretutindenī, în odăi, în ganguri, plutia o tăcere de pustiu.

«Cîntecul lui moș Anghel», oftă boerul Stolniceanu, «mi-a adus aminte de bietul Iași, și iarăși mī-a adus amarul vechiū în suflet... Ce-a fost odată Iașul și ce-a ajuns astăzi... Lume, lume, cum te-ai stîns ca o luminare!»

Și bătrînul prinse a vorbi cu dureri de cuibul de odinioară al Voe vozilor.

«Cînd am început eu, băieți, a pricepe ce-ī în lume, nu erau în Iași case cu mai multe rînduri; nu erau tramvaie și străzi cu asfalt ca acum. Casele erau cu un rînd; dar într'insele sălășluaū boierii noștri; străzile erau podite cu lemn: dar pe ele se legănaū ca niște corăbii rădvanele boierești... Și la petreceri, feții mei, vornicii, spătarii, armașii, logofeiū, frămîntău pămîntul cu papucii de saftian, și jupīnesele și jupīnițele il alintău cu condurașii în fir, învîrtind hora strămoșască!

Hei! altă faină se măcina atunci la moara romîneasă, și perciunii și halatul slimos nu se arătaseră încă...»

Aici coconul Stolniceanu lasă capul în piept și, coborînd glasul, oftă întunecat:

«Azi nu-ți poți trage sufletul de lifte! Ne ucid străinii în țara noastră și noi stăm cu minile 'n sîn ca niște netrebnicī!

Pe urmă, după un răstimp de tăcere, ridică capul și începu iar a vorbi, încet, ca într'un vis, de vremurile de odinioară.

...În pacea amurgurilor visaū boierii în anterieie, în cerdacuri albe, — visaū și trăgeaū tacticoși din ciubucuri... Și uite, parcă vede și casele părintești împresurate de tei... Și teii sînt înfloriți, — li simte și acum mirezmele și răcoarea. Și uite, vede și pe tatăl său: cu anteriul de cutnie, cu ciubucul între degete, cu barba ca omătul, stînd îngîndurat în jilțul din pridvor. Vede și pe biata maică-sa, cu ochii albaștri ca safiru-ī de la inel; vede și pe fratele Ilie, rumăn ca un bujor, și pe soră-sa Mărioara, albă ca o domniță... Teii il îmbătaū cu mirezmele lor, și era liniște mare împrejur ca într'o biserică... Pe ulicioara pustie trecea, din cînd în cînd, legănîndu-se ca o corabie, cite un rădvan greu și încărcat cu boierii cu bărbī lungi

și cu ișlice; cu cuconî și cu jupînese și jupînițe, și pe capră cu arnăuți cu dulămî aurite. Iar tatăl său picura rar mătăniile în pacea asfințitului și vorbea de vitejia străbunilor și de trecutul sîngeros. Acum și tatăl său, și maică-sa, și frate-său Ilie, și soră-sa Mărioara dorm semnul veșnic în pămînt înstrăinat; dorm în mormintele lor reci și vorniciu, și spătarii, și logofeții, și vîntul greu al înstrăinării a stîns candelile amintirii și dudăul crește tot mai mare peste mormintele lor!

Bătrînul tăcu. Feciorii stătea împrejur întunecați.

Împrejur plutia o tăcere de moarte.

În umbră, în ramele aurite, strămoșii stăteau măhniți, și în fluturările luminei ochii li străluciau ca niște ochii vii. Afară urătorii conteniseră și vîntul trecea suspinînd pe la geamuri și umplea de flori casa bătrînă.

Boierul Stolniceanu clătină cu dure din cap:

«Și ce-a ajuns acum sărmanul Iași! Cum l-au ucis străinii!

Nu știți voi cum geme sufletul în mine! Uita-ți-vă, aici în sat, sună acum tălăngile, pocnesc harapnicele, doinesc fluerele și cimpoaiele cum am apucat din moși-strămoși și acolo, acum, de bună seamă că-i tăcere și pustiū pe uliți ca 'ntr'o cetate moartă... Doară cine știe unde, la vr'o margine, într'o mahala săracă, de se măi aude în noapte: «Aho, aho, copii și frații!» pe acolo de s'o fi măi pomenit doară de bădica Troian, cu calul graur, cu șaua de aur...

Ah, nu știți voi cum geme sufletul în mine! V'ați gîndit voi vr'o dată la tcată măreția, la vitejia și la dragostea de moșie și la visurile îndrăznețe care dorm acolo, acoperite de uitare...

Acolo pe unde și-au jucat roibii Voevozii noștri, astăzi se strecoară după pradă mutrele habotnicilor cu halaturi unsuroase și cu perciuni de un cot! Cum să nu-mi clocotească sîngele în vine?»

Afară tălăngile sunău departe; fluierile murmurau în depărtări adînci, — tot măi încet, abia priçepute: parcă se perdeau în munți bejenii lungi de pribegii.

Prin inimă trecu un fior. În lumina tremurătoare și tristă preotul prinse a murmura încet o rugăciune: «Doamne Isus Christoase, Dumnezeuul nostru...»

Vîntul suspina cu durere la geamuri, trecea gemînd prin gangurile negre ca prin niște tainiți adînci.

Bătrînul zise încet, oftînd, cu ochii în gol: «Luați sama bine... Iubiți-vă țara...»

Apoi rămase pe gînduri, în lumina tristă a luminărilor, cu capul alb în piept, cu sprincenele încruntate, c'o brazdă adîncă pe frunte.

N. N. BELDICEANU.

POPULARĂ

Mărită-te, mîndra mea,
Nu mai sta 'n nădejdea mea.
Că nădejdea de la mine
E ca ghiuța de suptire:
Te-ai sui și nu te ține.

(Din «Familia», an, XI, p. 342).

CRONICĂ

N-rul din urmă al «Lucefărului» din Budapesta e consacrat în cea mai mare parte amintirii lui Ștefan-cel-Mare. Poesia d-lui Otavă e puternică și duioasă: și în ea, scriitorul care se ascunde supt acest pseudonim dovedește că e cel d'întăiu printre poeții tineri din Ardeal. Se dau și ilustrații cu privire la Ștefan.

* * *

«Archiva societății științifice și literare din Iași», pe care o conduc astăzi, după retragerea d-lui A. D. Xenopol, trecut la răposata «Reinviere», d-nii Gr. Buțureanu și Gh. Ghibănescu, se închină și ea amintirii marelui Domn al Moldovei printr'un număr jubilar. Foaia de titlu are chipul lui Ștefan după Evanghelia de la Humber. D. Ghibănescu da citeva documente și multe regeste din Domnia lui Ștefan. Într'un lung articol, același zelos cercetător da lista de dregători de pe acel timp și caută să hotărească, împotriva părerii admise, că stăpînirea lui Ștefan a început prin lupta de la Doljești, la 14, nu la 12 April 1457; aceasta pentru că în cronică se spune că această luptă s'a dat la 12 April, în *Jioia Mare*, și *Jioia Mare* a căzut în acel an la 14. În realitate e altfel: cronică da două lupte, cea de la Doljești și cea de la Orbic supt aceeași dată, care, privită bine, se vede a fi îndoită: 12 și 14 (*Jioia Mare*); deci Ștefan s'a bătut la Doljești, în jud. Roman, în ziua de 12 și peste două zile, în jud. Neamț, la Orbic, la 14. Partea literară a revistei din Iași e tot fără valoare ca și până acum.

* * *

O urită crimă aduce pe buzele tuturoră numele cîtorva tineri Macedonenii, cari și-au cîștigat un loc în literatura noastră. Un nenorocit care scotea o foaie, *Balkanul*, în care se expunea ideii cam suspecte în ceia ce privește politica în Macedonia și pentru Macedonia, a fost atacat într'o cafenea, bătut cu bețele, cu scaunele, silit să tragă cu revolverul, ucigînd, și ucis cu alt revolver în invălmășală. Ucigașul e poetul Nuși Tulliu, care a tipărit versuri sentimentale și, în parte, un roman interesant, despre care s'a vorbit în această revistă. Tot atunci am lăudat activitatea științifică a d-lui Pericle Papahagi, amestecat și el astăzi în această dramă orientală. Încă unul dintre actorii acestei nenorocite întîmplări, d. Arginteanu, publicase de curînd o *Istorie a Aromînilor*.

D. N. Bațaria, directorul revistei aromîne *Lumina*, al cărui sumar l-am dat de citeva ori, și-a dat demisia din profesorat pentru a deveni tîlmaciul agentului rusesc din Macedonia.

* * *

Broșura d-lui dr. C. I. Istrati, «De ce suntem conservatori» cantă să arăte de ce, nu numai d-sa, ci atîția oameni cu sentimente bune și idei sănătoase — căci acest «suntem» nu se poate întinde la înclinătorii Nilului bugetar și la banda de speculanți, care se vede așa de bine și se aude așa de tare în partidul din care face parte d. dr. Istrati — se înfățișează alegătorilor supt numele de «conservatori». Ca în tot ce serie d. dr. Istrati, se întîlnesc păreri, îndemnuri și sfaturi pe care le aprobă orice om în adevăr cinstit, fiind-că ele tind la clădirea unei vieți românești originale pe o temelie țerăneasă. Cu părere de rău se găsește în această călduroasă cărtică destule greșeli istorice, care se datoresc faptului că autorul s'a adresat la lucrări rele: aș fi fost foarte bucuros dacă cetirea «Opiniilor pernicioase ale unui rău patriot», carte pe care am tipărit-o de mulțișor, ar fi cruțat d-lui Istrati aceste greșeli; d-sa pare însă a nu cunoaște sau a nu prețui scrierile mele de acest fel.

* * *

În «Analele Academiei Romîne» d. Istrati publică un studiu despre «Biserica și podul din Borzești», care e foarte prețioasă prin marea număr de lămuriri și plânse bine executate privitoare la toate bisericile clădite de Ștefan-cel-Mare și chiar la citeva altele.

* * *

Broșura comemorativă a serbării de la Borzești la 2 Iulie trecut, tipărită de d. R. Porumbaru, nu ni-a sosit.

* * *

Despre foarte frumoasa carte a d-lui Vasile Pop «De dragul celor mici» se va vorbi într'un articol deosebit.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

* * *

Tot așa despre «Crimpee din viața țeranului român» de A. Michăilescu.

* * *

A apărut, la 2 Iulie, Anuarul liceului Traian din Severin. În broșurile următoare ar fi de dorit să se găsească studii ale profesorilor privitoare la prezentul și trecutul Mehedinților.

N. IORGA.

BIBLIOGRAFIE

N. IORGA, *Istoria literaturii religioase a Romînilor* pînă la 1688. București 1904, 244 pp. în S^o Prețul 3 lei.

V. PĂRVAN, licențiat în Istorie. *Cîte-cu date noi cu privire la Familia Cuza*, extras din «Convorbiri literare» București 1904, pp. 16 în S^o.

V. PĂRVAN, *Alexăndrel-Vodă și Bogdan-Vodă*: șapte ani din Istoria Moldovei (1449—1455). Lucrare din Seminarul de Istoria Romînilor, de sub direcția d-lui prof. D. Onciul de la Universitatea din București. Tipărită cu cheltuiala Fundațiunii Universitare Carol I. București 1904, 128 pp. în S^o Prețul 2 lei.

I. CLINCIU și M. DIMITRESCU, prof. la Liceul «Lazăr»: *Manual de Istoria Universală pentru clasa II-a secundară*, partea II-a, întocmită după noua programă și aprobată ca text didactic de Onor. Minister. Ed. V, revăzută și îmbogățită cu multe ilustrațiuni, București 1904, pp. 190. în S^o Prețul 2.90 lei.